

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

REVIEW OF COUNSELLING AND GUIDANCE

Ειδικό τεύχος:

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ-ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

«Η ζωή ως τέχνη ή η τέχνη της ζωής;»

Η Τέχνη στη Συμβουλευτική Σταδιοδρομία,
την Εκπαίδευση και την Απασχόληση

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

**ΤΡΙΜΗΝΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ –ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

**Επίσημη Επιστημονική Περιοδική Έκδοση
της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
(ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.)**

QUARTERLY REVIEW OF COUNSELLING AND GUIDANCE

Official journal of the
HELLENIC SOCIETY OF COUNSELLING AND GUIDANCE
Τεύχος 113 & 114, 2018

Συντακτική Επιτροπή:

- **Υπεύθυνος Έκδοσης:** Ράνυ Καλούρη, καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ, rkalouri@hotmail.com
- **Αναπληρωτές Υπεύθυνοι:** Παναγιώτης Σαμοΐλης, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, ranosam@tellas.gr, Αρχάγγελος Γαβριήλ, τ. Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ2, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, egavri@hotmail.com
- **Μέλη:** Φωτεινή Κατσαμπούρη, Σύμβουλος Ε.Π., fkatsamp@sch.gr, Θεόδωρος Κατσανέβας, σ. Καθηγητής Παν/ου Πειραιά, kats@unipi.gr, Μαστοράκη Έλενα, Σύμβουλος Ε.Π., hmastora@ath.forthnet.gr, Μπότου Αναστασία, Σύμβουλος Ε.Π., botouanastasia@gmail.com, Κατσίγιαννη Ευγενία, Σύμβουλος Ε.Π., eukat@yahoo.com, Μυλωνά-Καλαβά Νίνα, Σύμβουλος Ε.Π., ninacalmyl@gmail.com, Κοντζίνου Ιωάννα, kontzinou.anny@gmail.com

Οι εργασίες για δημοσίευση στο περιοδικό και οι συνδρομές πρέπει να στέλνονται στο e-mail της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. elesyp@gmail.com, και στην Πρόεδρο της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. καθηγ. Ράνυ Καλούρη, rkalouri@hotmail.com. Δικτυακός τόπος: www.elesyp.gr

Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

Πρόεδρος: Ουρανία Καλούρη
Αντιπρόεδρος: Φωτεινή Κατσαμπούρη
Γραμματέας: Ευγενία Κατσίγιαννη
Ταμίας: Αναστασία Μπότου
Μέλος: Έλενα Μαστοράκη

**Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού
Υπεύθυνοι Έκδοσης**

Δημητρόπουλος Ευστάθιος, καθηγητής Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., 1986-1994
Σαμοΐλης Παναγιώτης, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, 1995-2001
Κασσωτάκης Μιχάλης, καθηγητής Παν/ου Αθηνών, 2002-2013

το ΔΣ της ΕΛΕΣΥΠ τους ευχαριστεί θερμά και τους τιμά! (Φθινόπωρο 2013)

Επιστημονική Επιτροπή

Καλούρη Ράνυ, Καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ

Κανδηλάκη Αγάπη, Καθηγήτρια Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης

Κασσωτάκης Μιχάλης, ομ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Κατσανέβας Θεόδωρος, σ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιά

Μαρμαρινός Γιάννης, ομ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Μπρούζος Ανδρέας, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Παπαβασιλείου Ιωάννα, Επ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Σιδηροπούλου-Δημακάκου Δέσποινα, Καθηγήτρια Παν/ου Αθηνών

Τσέργας Νικόλαος, Επ. Καθηγητής Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης

Τα ανυπόγραφα κείμενα εκφράζουν τις θέσεις της Εταιρείας. Τα ενυπόγραφα τις θέσεις των αρθρογράφων οι οποίοι έχουν την ευθύνη της σύνταξης και του περιεχομένου των κειμένων τους (βλ. οδηγίες στο τέλος του τεύχους 2-3, του τεύχους 36-37, του τεύχους 60-61 και του τεύχους 92-93 για τη σύνταξη εργασιών, καθώς και στην ιστοσελίδα της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. www.elesyp.gr

Ποιοι και πώς γίνονται μέλη της Εταιρείας: βλ. καταστατικό στο τ.1 του περιοδικού και στο τ. 60-61. Καθώς και στο www.elesyp.gr

Διάθεση του περιοδικού:

1. Στα μέλη της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. διατίθεται δωρεάν.
2. Στο εμπόριο και σε συνδρομές διατίθεται από τις εκδόσεις ΠΕΔΙΟ και μετά από επικοινωνία με την ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. elesyp@gmail.com
Λιανική πώληση (για το 2018): τιμή τεύχους 15 ευρώ
Αποστέλλεται και ταχυδρομικά.

Copyright 2015: ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή ή η μετάδοση όλου ή μέρους του περιοδικού χωρίς την έγγραφη άδεια της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

ISSN 1105-2449

Εκδόσεις Πεδίο

Συνταγματάρχου Δαβάκη 10 & Μυλοποτάμου, 11526, Αθήνα

Τηλ.: 210 3390204-5-6 • Fax: 210 3390209

e-mail: info@pediobooks.gr

<http://www.pediobooks.gr/>

Κεντρική διάθεση-Βιβλιοπωλείο

Στοά του Βιβλίου, Πεσμαζόγλου 5, 10564, Αθήνα

Τηλ.: 210-3229620 • Fax: 213-0286560

Ειδικό διπλό τεύχος

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ-ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

με θέμα

**«Η ζωή ως τέχνη ή η τέχνη της ζωής;»
Η Τέχνη στη Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας,
την Εκπαίδευση και την Απασχόληση**

Webster Athens Cultural Center, Πλάκα, 27 & 28 Ιανουαρίου 2018

**PROCEEDINGS
OF THE SCIENTIFIC CONFERENCE**

«Life as art or the art of life?»

The Art in Counseling Career, Education and Employment.

ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.
Hellenic Society of Counselling and Guidance / www.elesyp.gr

Ελληνική
Εταιρεία
Συμβουλευτικής και
Προσανατολισμού

Επιστημονική Επιμέλεια και Επιμέλεια Έκδοσης:
Ράνυ Καλούρη, Φωτεινή Κατσαμπούρη, Ευγενία Κατσίγιαννη,
Άννυ Κοντζίνου, Μπότου Αναστασία, Νίνα Καλαβά-Μυλωνά

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

CONTENTS

Πρόγραμμα επιστημονικού συνεδρίου..... 13

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ

Α' ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ
Προεδρείο: Αγάπη Κανδυλάκη, Ράνυ Καλούρη

1. *Κατερίνα Μάτσα*. «Η τέχνη στην απεξάρτηση»..... 19-25
2. *Γεωργία Πάνου, Σουζάνα-Μαρία Νικολάου*. Η καλλιέργεια της δημοκρατικής συνείδησης των μαθητών μέσω της Τέχνης 26-35

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΙΣ

Α' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ-ΣΥΜΠΟΣΙΟ
Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ARTTHERAPY ΣΤΗΝ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΗΣ ΨΥΧΙΚΗΣ
ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΕΦΗΒΟΥΣ ΜΕ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ
ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΗΣ: ΨΥΧΟΔΥΝΑΜΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Προεδρείο: Πήλιος-Δημήτρης Σταύρου
Συζητητής: Ηλίας Κουρκούτας

1. *Ράνυ Καλούρη, Νίκος Τσέργας*. Εικαστικές επιλογές και διαχείριση συναισθημάτων..... 39-46

Β' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ
Η ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ & ΤΗΝ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ

Προεδρείο: Γιώργος Παππάς, Ιωάννα Κοντζίνου

1. *Κωνσταντινιά Δόλγυρα*. Η τέχνη ως μέθοδος προσωπικής ανάπτυξης στην εκπαίδευση και συμβουλευτική των εφήβων 47-57
2. *Ουρανία Καλούρη, Ελευθερία Παλούση*. Η τέχνη του παραμυθιού: ένα εργαλείο στη συμβουλευτική εφήβων 58-68
3. *Βασιλική Μακρή*. Η προσέγγιση της «έξης» μέσα από την ποίηση του Κωνσταντίνου Καβάφη 69-71

4. *Ιωάννα Γεωργούλη, Χρυσή Κ. Καραπαναγιώτη, Άννα Μορδεχάι.*
 Η σημαντικότητα του εκπαιδευτικού δράματος για την κατανόηση
 της έννοιας της αειφορίας (περμακουλτούρας) 72-74

Γ' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ
 ΤΟ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ, Η ΔΡΑΜΑΤΟΘΕΡΑΠΕΙΑ
 ΚΑΙ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ

Προεδρείο: Αναστασία Μπότου, Νίκος Τσέργας

1. *Αικατερίνη Αλιακίζογλου, Αικατερίνη Ράζου, Θεόδωρος Αντωνίου.*
 Το θεατρικό παιχνίδι στην συμβουλευτική και την εκπαίδευση 75-84
2. *Παναγιώτα Κατσιούλα, Λεμονιά Μπούτσκου.* Η συμβουλευτική
 σταδιοδρομίας μέσω τέχνης. Εφαρμογή προγράμματος σε μαθητές
 Γ' Γυμνασίου 85-92
3. *Ελευθερία Μπιλανάκη.* Θέατρο, εικαστικά, video και επαγγελματικός
 προσανατολισμός 93-97
4. *Χανιώτη Μαρουσώ.* Συμβουλευτική στην εκπαίδευση:
 Μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 98-111
5. *Καλλιόπη Μαριόλη, Φιλία Ίσαρη.* Θέατρο του Καταπιεσμένου,
 Επαγγελματική Συμβουλευτική και Κοινωνική Δικαιοσύνη:
 Θεωρητική σύνδεση και ερευνητική μεθοδολογία 112-123

Δ' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ
 Η ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΜΕΣΩ ΤΕΧΝΗΣ

Προεδρείο: Έλενα Μαστοράκη, Ευγενία Γαβριήλ

1. *Θεόδωρος Αϊβαλιώτης, Ιωάννα Αϊβαλιώτη, Φωτεινή Κρυσταλλίδου.*
 Η τέχνη ως εργαλείο συμβουλευτικής. Αυτογνωσία και προσωπική
 ενδυνάμωση μέσα από τη ζωγραφική και τα λογοτεχνικά κείμενα 125-134
2. *Κωνσταντίνα Π. Γεωργίου, Αγλαΐα Κ. Παππά, Δρ. Γεώργιος Α. Κουγιουμτζής.*
 Sandplay / αμμοθεραπεία και storytelling counselling: Γνωστική ανάπτυξη
 στην παιδική συμβουλευτική 135-146
3. *Ιωάννης Μακρής, Ελένη Κωνσταντοπούλου, Γεωργία Μιχελή.*
 Η αξιοποίηση του έργου GUERNIKA του Picasso στην Συμβουλευτική
 μαθητών Α/θμιας Εκπαίδευσης με προβλήματα συμπεριφοράς 147-156
4. *Ανθή Φουντουκά, Λουκία Γιαλλούρη.* Η τέχνη στην εκπαίδευση –
 ανάπτυξη δεξιοτήτων ζωής 157-166
5. *Αργυρώ Χαροκοπάκη.* Η χρήση οπτικών σχημάτων, οπτικών & συμβολικών
 σχημάτων λόγου και μεταφορών και η εφαρμογή τους στη θεωρία
 και την πράξη της Επαγγελματικής Συμβουλευτικής 167-183

6. *Αγγελική Νικολάου*. Βιωματική προσέγγιση της τέχνης του πολιτισμού και της παραγωγής από μικρές ηλικίες 184-188

Ε' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ
Η ΤΕΧΝΗ ΩΣ ΕΦΟΔΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ: ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ,
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΛΥΣΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ

Προεδρείο: Σουζάνα Νικολάου, Νίνα Μυλωνά-Καλαβιά

1. *Τζέλλα Καράλη, Έλενα Φλούδα*. Μια γαντοκούκλα, μια γέφυρα για ένα ίσο μέλλον 189-193
2. *Αθανασία Ντάφου*. Το δημοτικό τραγούδι ως μέσο καλλιέργειας της πολιτισμικής συνείδησης στο πλαίσιο της διά βίου μάθησης ενηλίκων 194-201
3. *Αναστασία Σιακαβάρα*. Ο ρόλος του θεατρικού παιχνιδιού και του θεάτρου στην καλλιέργεια της διαπολιτισμικής συνείδησης και έκφρασης στην εκπαίδευση: πρόταση για αξιοποίηση στην ξενόγλωσση τάξη των γαλλικών 202-212
4. *Νίκος Τσέργας, Ράνη Καλούρη, Αλίκη Αντωνοπούλου, Αναστασία Μπότου*. Ο Κινηματογράφος στη θεραπεία και τη συμβουλευτική: τεχνικές και εφαρμογές για την προσωπική ανάπτυξη και τη θεραπευτική αλλαγή 213-227
5. *Ευγενία Κατσίγιαννη*. Από το stem στο steam: Όταν η τεχνή εμπλουτίζει την τεχνολογική καινοτομία 228-238

ΣΤ' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ
Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΩΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ
ΣΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Προεδρείο: Παναγιώτης Σαμοΐλης, Αρχάγγελος Γαβρούιλ

1. *Ξανθίππη Φουλίδη, Ενάγγελος Παπακίτσος, Ενάγγελος Θεολογής, Τηλέμαχος Μούσας, Νανσικά Μπάζα*. Οι μορφές τέχνης και το μάθημα του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού στα ενιαία ειδικά επαγγελματικά Γυμνάσια-Λύκεια (ΕΝ.Ε.Ε.ΓΥ.-Λ.) 239-250
2. *Χαρινέλα Τουρνά*. Η φιλοσοφία ως τέχνη βίου μέσα από σκίτσα και γελοιογραφίες 251-263
3. *Βαρθάρα Πουλουνκσή*. Graffiti: Από την παραβατικότητα, στην πρόληψη και την κοινωνική ένταξη 264-273
4. *Δέσποινα Παπαντώνη, Γεωργία Παπαχρήστου*. Η χρήση των τεχνών στην Συμβουλευτική διαδικασία: Η τέχνη της φωτογραφίας ως εργαστήρι προσωπικής ανάπτυξης 274-277

Ζ' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ

Προεδρείο: Φωτεινή Κατσαμπούρη, Γιάννης Μαριμαρινός

1. *Τάσος Μιχαηλίδης*. Η Λογοτεχνική Θεωρία ως εργαλείο ανάπτυξης του δημιουργικού λόγου: δημιουργική έκφραση μέσω της θεωρίας του Propp 278-289
2. *Γιούλη (Αγγελική) Χρονοπούλου*. Από την εικόνα στον λόγο. Οι εικαστικές τέχνες ως αφορμή για δημιουργική γραφή στα φιλολογικά μαθήματα 290-299
3. *Παρασκευή Γάτου*. Το μικρό βιβλίο της τέχνης της ζωής»: Ένα εγχειρίδιο για τη συμβουλευτική καριέρας και το σχεδιασμό ζωής στην εφηβεία 300-311
5. *Παναγιώτα Κατσιούλα, Λεμονιά Μπούτσκου*. Η συμβουλευτική σταδιοδρομίας μέσω τέχνης. Εφαρμογή προγράμματος σε μαθητές Γ΄ Γυμνασίου 312-319
6. *Ιωάννα Κοντζίνου*. Τέχνη και καθημερινότητα 320-331

Η' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ
Η ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΙΝΟΤΟΜΟ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

Προεδρείο: Έλενα Μαστοράκη, Θεόδωρος Κατσανέβας

1. *Λεωνίδας Β. Κασιόρας*. Αισθητική αγωγή, και ιδίως η τέχνη στην ανάπτυξη της πολιτικής παιδείας του ατόμου 332-340
2. *Οδυσσέας Ν. Κοψιδάς*. Η αισθητική αγωγή μέσω της αποτίμησης της αισθητικής ρύπανσης με τεχνοοικονομικά κριτήρια 341-342
3. *Ιωάννης Σ. Παντελίδης, Σταμάτης Βενέτης*. Μάθηση μέσω της αισθητικής εμπειρίας σε ομάδες: πρόταση εφαρμογής 343-357
4. *Ισμήνη Κουρεμάδη, Ιωνάς Νανούρης, Θεολόγος Σμιρναίος*. Η αυτοεκτίμηση στο επάγγελμα του ηθοποιού 358-368
5. *Σπύρος Σιάσος*. Ο ειδικός χαρακτήρας και το κλίμα των μουσικών σχολείων ως παράγοντες που επιδρούν στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις των μαθητών/ριών τους 369-378
6. *Σταματία Γιώγου, Ευαγγελία Λιάπη*. Η διδασκαλία της διαφορετικότητας μέσα από την τέχνη 379-390
7. *Κωνσταντίνος Δημουλάς, Θεοδώρα Παπαδημητρίου, Ευριπίδης Δημουλάς, Έλλη Βέλλιου, Σταμάτης Ξαρχεμμενάκος, Χρήστος Πούρικας, Μαρία Βουβούση, Αγορίτσα Οικονόμου, Μαρία Γιαννούλα, Βασιλική Εξάρχου, Νεκταρία-Φιλίτσα Αγραφιώτη, Ιωάννης Τρίγκας, Ειρήνη-Χρυσοβαλάντη Δροσινού, Σοφία Παπαπαρίση, Σουλτάνα Χουβαρδά, Στυλιανή Θηβαίου, Δημήτριος Λιόβας*. Κατακερματισμός στην αντίληψη και στην ζωγραφική έκφραση υπό αντίληψη προσώπων στους σχιζοφρενείς 391-399

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ
ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΙΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ

Β' ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ
ΜΟΡΦΕΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Προεδρείο: Μιχάλης Κασσωτάκης, Βαββάρα Γεωργοπούλου

1. *Λουκία Δημητρίου, Κούλα Ερωτοκρίτου, Δημήτρης Χ. Χαραλάμπους.*
Αποφασίζω για το επαγγελματικό μου μέλλον, επειδή μπορώ:
Ο ρόλος της βιωματικής παρέμβασης στην αυτό-αποτελεσματικότητα
στη λήψη απόφασης σταδιοδρομίας 443-416
2. *Ανδρέας Μπρούζος, Στέφανος Βασιλόπουλος, Πλουσία Μισαηλίδη, Πολυξένη*
Κάτσιου, Βασιλική Μπαούρα. Αξιολόγηση των ομαδικών διαδικασιών
σε ένα ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα για τη διαχείριση του θυμού
μέσω της τέχνης σε παιδιά ηλικίας 7 εως 9 ετών 417-430
3. *Μυρσίνη Πυκνή, Μαργαρίτα Φυλακτού.* Φωτογραφικές διαδρομές
που απελευθερώνουν και δημιουργούν σχέσεις εμπιστοσύνης.
Εφαρμογή Πιλοτικών Προγραμμάτων μέσω τέχνης
στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Πειραιά 431-440

Γ' ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ
ΤΕΧΝΗ, ΒΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΗ

Προεδρείο: Ράνυ Καλούρη – Νιζέτα Αναγνωστοπούλου

1. *Αλέξης Κόκκος.* Η μέθοδος: Μετασηματίζουσα μάθηση μέσα από
την τέχνη 441-447
2. *Νιζέτα Δ. Αναγνωστοπούλου.* Ευδαιμονία και δημιουργικότητα 448-454

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ
ΕΤΗΣΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

Απολογισμός πεπραγμένων Δ.Σ. ΕΛΕΣΥΠ, Ιανουάριος 2016 – Δεκέμβριος 2017
Καλούρη Ράνυ, Πρόεδρος ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π., Απολογισμός Δράσης του Δ.Σ.,
Ιανουάριος 2016-Δεκέμβριος 2017 456-457

Μπότου Αναστασία, Ταμίας ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π., Οικονομικός Απολογισμός,
Ιανουάριος 2016-Δεκέμβριος 2017

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

της Ελληνικής Εταιρείας Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού

ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

Ελληνική
Εταιρεία
Συμβουλευτικής και
Προσανατολισμού

Hellenic Society of Counseling and Guidance / www.elepp.gr

«Η ζωή ως τέχνη ή η τέχνη της ζωής;»

Η ΤΕΧΝΗ ΣΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ,
ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

27 & 28

Ιανουαρίου 2018

στο *Webster Athens Cultural Center*
Μάρκου Αυρηλίου 5 και Κυρρήστου,
Πλάκα, Αθήνα

ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

Ελληνική
Εταιρεία
Συμβουλευτικής και
Προσανατολισμού

Hellenic Society of Counseling and Guidance / www.elepp.gr

Με την ευγενική χορηγία

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ FREDERICK

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ

Webster
UNIVERSITY

Athens Campus

ΣΑΒΒΑΤΟ 27 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2018

- 8.30-9.00 Προσέλευση-Εγγραφές - Παραλαβή Φακέλων
- 9.00- 9.30 Έναρξη Συνεδρίου - Χαιρετισμοί
- 9.30-11.15 Α' Συνεδρίαση Ολομέλειας
Προεδρείο: **Αγάπη Κανδυλάκη, Ράνυ Καλούρη**
- Ευαγγελία Καλεράντε**, Αν. Καθηγήτρια, Παν. Δυτ. Μακεδονίας
Επαναπροσεγγίζοντας την επικοινωνία με την τέχνη ως δημοκρατική πολιτική αφήγηση
- Χαράλαμπος Πουλόπουλος**, Καθηγητής Δ.Π.Θ
Τέχνη, βιώματα και βιωμένοι χώρος στη φυλακή
- Κατερίνα Μάτσα**, Ψυχίατρος
Η τέχνη στην απεξάρτηση
- Λάμπρος Σταύρου**, Καθηγητής Κλινικής Ψυχολογίας-Ειδ. Αγωγής, Παν. Ιωαννίνων
Η διαμεσολάβηση των θεατρο-βιωματικών τεχνικών στην ψυχοεκπαιδευτική και ψυχοθεραπευτική αντιμετώπιση παιδιών-εφήβων με διαταραχές συμπεριφοράς και μάθησης, με έμφαση στη συμπεριληπτική παιδαγωγική
- Γεωργία Πάνου, M.Ed., Σουζάννα-Μαρία Νικολάου**, Επικ. Καθηγήτρια Παν. Ιωαννίνων
Η καλλιέργεια της δημοκρατικής συνείδησης των μαθητών μέσω της Τέχνης
- Ράνυ Καλούρη**, Καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ, **Φωτεινή Κατσαμπούρη**, Δρ. Σύμβουλος Σταδιοδρομίας
Εικαστικές επιλογές και διαχείριση συναισθήματος
- Ερωτήσεις - Συζήτηση - Ανατροφοδότηση
- 11.15 - 11.30 Διάλειμμα - καφέ
- 11.30- 13.30 Α' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ-ΣΥΜΠΟΣΙΟ
Η συμβολή της art therapy στην ενδυνάμωση της ψυχικής ανθεκτικότητας και των εκτελεστικών λειτουργιών στα παιδιά και στους εφήβους με προβλήματα συμπεριφοράς και μάθησης: Ψυχοδυναμική κλινική προσέγγιση
Προεδρείο: **Λάμπρος Σταύρου, Φωτεινή Κατσαμπούρη**
- Ηλίας Κουρκούτας**, Καθηγητής Ψυχολογίας Παν. Κρήτης, Πήλιος-Δημήτρης Σταύρου, Διδάσκων Τμήμ. Ψυχολογίας ΕΚΠΑ / Ερευνητής Univ. Paris Descartes-Sorbonne
Πρόγραμμα συμβουλευτικής παρέμβασης και εικαστικών τεχνικών (art therapy) για την ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας παιδιών με ΕΕΑ/διαταραχές
- Πήλιος-Δημήτρης Σταύρου**, Διδάσκων Τμήμ. Ψυχολογίας ΕΚΠΑ / Ερευνητής Univ. Paris Descartes-Sorbonne, **Olivier Francotte**, Professeur Univ. de Picardie Jules Verne:
Ενδυνάμωση των εκτελεστικών λειτουργιών στα παιδιά με προβλήματα συμπεριφοράς και μάθησης διαμέσου των θεατρο-βιωματικών τεχνικών και της ζώνης εγγύτερης-επικείμενης ανάπτυξης, κατά Vygotsky, στο πλαίσιο της παιδαγωγικής Freinet. Ψυχοδυναμική κλινική προσέγγιση
- Δημήτριος Σαρρής**, Επ. Καθηγητής Ειδ. Αγωγής, Παν. Ιωαννίνων
Η συμβολή του παραμυθιού και της μαριονέτας στην αντιμετώπιση των διαταραχών συμπεριφοράς παιδιών και εφήβων
- Παναγιώτα Παννέλη**, Εργ. Ειδικής και Θεραπευτικής Αγωγής (ΕΡ.Ε.Θ.Α), Παν. Ιωαννίνων
Διαφοροποιημένη παιδαγωγική και art-therapy: Μία ολιστική προσέγγιση
- Μαρία Ζέτσα**, Εργ. Ειδικής και Θεραπευτικής Αγωγής (ΕΡ.Ε.Θ.Α.), Παν. Ιωαννίνων
Ενδυνάμωση του επικοινωνιακού και γνωστικού προφίλ τυφλοκωφού μαθητή διαμέσου του σωματικού σχήματος και της εικόνας του σώματος, ως μεθοδολογικών εργαλείων
- Στέφανος Κούτρας**, Σύμβουλος Ειδ. Αγωγής, Ι.Ε.Π., Εργ. Ειδικής & Θεραπευτικής Αγωγής (ΕΡ.Ε.Θ.Α), Παν. Ιωαννίνων:
Οπτική αντίληψη και παιδιά με προβλήματα συμπεριφοράς και μάθησης: Ο διαμεσολαβητικός ρόλος της art therapy
- Ερωτήσεις - Συζήτηση - Ανατροφοδότηση

Β' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Η Τέχνη στην Εκπαίδευση & την Συμβουλευτική
Προεδρείο: **Γιώργος Παππάς, Ιωάννα Κοντζίνου**

Κωνσταντίνι Δόλγυρα, Δρ. Ψυχολογίας, Προϊσταμένη ΟΑΕΔ
Η τέχνη ως μέθοδος προσωπικής ανάπτυξης στην εκπαίδευση και συμβουλευτική των εφήβων

Ράνυ Καλούρη, Καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ, **Ελευθερία Παλούση**, Εκπ/κός, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας:
Η τέχνη του παραμυθιού ένα εργαλείο στη συμβουλευτική εφήβων

Βασιλική Μακρή, Υπεύθυνη Σπουδών και Έρευνας ΕΚΔΔΑ
Η προσέγγιση της 'έξης' μέσα από την ποίηση του Κωνσταντίνου Καβάφη

Αναστασία Παμουκτσόγλου, Δρ. τ. Πάρεδρος Π.Ι.
Ο Κόσμος της Μόδας και της Τέχνης στη κοινωνική διαμόρφωση του ατόμου

Ιωάννα Γεωργούλη, Εκπαιδευόμενη Σύμβουλος Ψυχικής Υγείας, **Χρυσή Κ. Καραπαναγιώτη**, Επικ. Καθηγήτρια Παν. Πατρών, **Άννα Μόρδεκα**, Ιδρύτρια του φορέα «Περιβόλι», Εκπ/ρια Περμακουλούρας
Η σημαντικότητα του εκπαιδευτικού δράματος για την κατανόηση της έννοιας της αειφορίας (περμακουλούρας)

Ερωτήσεις - Συζήτηση - Ανατροφοδότηση

Διάλειμμα - καφέ

Γ' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Το Θεατρικό Παιχνίδι, Η Δραματοθεραπεία και Το Θέατρο στη Συμβουλευτική
Προεδρείο: **Αναστασία Μπότου, Νίκος Τσέργας**

Αικατερίνη Αλιακίζουλου, ΚΕ.ΣΥ.Π. Χαλκίδας, **Αικατερίνη Ράζου**, ΚΕ.ΣΥ.Π. Χαλκίδας, **Θεόδωρος Αντωνίου**, ΚΕ.ΣΥ.Π. Ηρακλείου

Το Θεατρικό Παιχνίδι στην Επαγγελματική Συμβουλευτική

Αναστασία Καραντζή, Εκπ/κός, Δρ. Συμβουλευτικής, **Αγάπη Κανδυλάκη**, Καθηγήτρια Δ. Π.Θ
Προσεγγίζοντας την Ετερότητα μέσα από τη Δραματοθεραπεία: Ένα βιωματικό εργαστήριο με μεταπτυχιακούς φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας

Παναγιώτα Κατσιούλα, M.Sc., ΚΕΣΥΠ Κιλκίς, **Λεμονιά Μπούσκου**, M.Sc., Υποδιευθύντρια Γυμν. Αμυνταίου
Η συμβουλευτική σταδιοδρομίας μέσω τέχνης. Εφαρμογή προγράμματος σε μαθητές Γ' Γυμνασίου

Ελευθερία Μπιλανάκη, Εκπαιδευτικός ΠΕ02, Ψυχολόγος, MSc Παιδαγωγικής Ψυχολογίας
Θέατρο, Εικαστικά, βίντεο και Επαγγελματικός Προσανατολισμός

Μαρουσά Χανιώτη, εκπαιδευτικός
Το θέατρο στη Συμβουλευτική και την Εκπαίδευση: Ψυχοδράμα, Δραματοθεραπεία, Θεατρικό Παιχνίδι, Παιχνίδι ρόλων

Αλίκη Αντωνοπούλου, Σύμβουλος σταδιοδρομίας, υποψ. διδάκτωρ
Συμβουλευτική μέσω της τέχνης σε άτομα τρίτης ηλικίας με ψυχικές παθήσεις: Εμπειρία από την πράξη

Πέπη Μαριόλη, Επαγγελματική Σύμβουλος, **Φιλία Ίσαρη**, Επικ. Καθηγήτρια ΕΚΠΑ
Η εφαρμογή του Θεάτρου του Καταπιεσμένου στην Επαγγελματική Συμβουλευτική υπό το πρίσμα της Κοινωνικής Δικαιοσύνης

Ερωτήσεις - Συζήτηση - Ανατροφοδότηση

Δ' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Η Συμβουλευτική μέσω τέχνης
Προεδρείο: **Έλενα Μαστοράκη, Ευγενία Γαβριήλ**

Θεόδωρος Αϊβαλιώτης, Εκπ/κός, ΚΕ.ΣΥ.Π. Θερμαϊκού, **Ιωάννα Αϊβαλιώτη**, φοιτήτρια ΔΠΘ, **Φωτεινή Κρυσταλλίδου**, Εκπ/κός -ΚΕ.ΣΥ.Π. Θέρμης
Η Τέχνη ως εργαλείο συμβουλευτικής. Αυτογνωσία και προσωπική ενδυνάμωση μέσα από τη ζωγραφική και τα λογοτεχνικά κείμενα

Κωνσταντίνα Π. Γεωργίου, Σύμβουλος ΣΕΠ, **Αγλαΐα Κ. Παππά**, Σύμβουλος ΣΕΠ, **Γεώργιος Α. Κουμουτζής**, Ph.D, M.Ed., Διδάσκων ΕΚΠΑ, ΕΑΠ & ΑΣΠΑΙΤΕ
Sandplay και storytelling counseling: Κοινωνικός επικοδομητισμός και γνωστική ανάπτυξη στην παιδική συμβουλευτική

Ελένη Κωνσταντοπούλου, Εκπ/κός, **Ιωάννης Μακρής**, Εκπ/κός, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, **Γεωργία Μικελή**, Κοινωνιολόγος, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας
Η αξιοποίηση του έργου GUERNIKA του Picasso στην Συμβουλευτική μαθητών Α/θμιας Εκπαίδευσης με προβλήματα συμπεριφοράς

Ανθή Φουντουκά, Σύμβουλος ΣΕΠ, ΚΕΣΥΠ Ν. Ιωνίας, **Λουκία Παλιούρη**, Εκπ/κός, Μ.Α Σχολική Συμβουλευτική και Καθοδήγηση
Η Τέχνη στην Εκπαίδευση και η συμβολή της στη συμβουλευτική διαδικασία – Ανάπτυξη δεξιοτήτων ζωής

Δήμητρα Παναγιώταρου, Κοινωνιολόγος, Σύμβουλος απασχόλησης και σταδιοδρομίας, **Ευσταθία Αλεξοπούλου**, M.Sc., Σύμβουλος Σταδιοδρομίας
Η Τέχνη στη Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας, την Εκπαίδευση και την Απασχόληση

Αργυρώ Χαρακοπάκη, Σύμβουλος Σπουδών & Σταδιοδρομίας (Ph.D.), Επιστημονικός Συνεργάτης Α.Σ.Π.ΑΙ.Τ.Ε.
Η χρήση οπτικών σχημάτων, οπτικών σχημάτων λόγου και μεταφορών και η εφαρμογή τους στη θεωρία και την πράξη της Επαγγελματικής Συμβουλευτικής

Αγγελική Νικολάου, Αρχιτέκτων-Εκπ/κός
Βιωματική προσέγγιση της τέχνης, του πολιτισμού και της παραγωγής από μικρές ηλικίες

Ερωτήσεις – Συζήτηση – Ανατροφοδότηση

Ε' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ
Η Τέχνη ως εφόδιο για τη σταδιοδρομία: καινοτομία, διαθεματικότητα και επίλυση προβλημάτων
Προεδρείο: **Σουζάνα Νικολάου, Νίνα Μυλωνά-Καλαβά**

Εύη Γεωργακοπούλου, Εκπ/κός
Η Τέχνη της Ενσυνειδητότητας (Mindfulness) στο Χώρο εργασίας

Τζέλλα Καράλη, απόφοιτη Τ.Ε.Π.Α.Ε. Α.Π.Θ., **Έλενα Φλούδα**, ΚΕΣΥΠ Καβάλας
Μια γαντόκουκα, μια γέφυρα για ένα ίσο μέλλον

Αθανασία Ντάφου, Προϊσταμένη Τμήμ. Δια Βίου Μάθησης Δήμου Πειραιά, Σύμβουλος ΣΕΠ
Το Δημοτικό τραγούδι ως μέσο καλλιέργειας της πολιτισμικής συνείδησης, στο πλαίσιο της Διά Βίου Μάθησης Ενηλίκων

Αναστασία Σιακαβάρα, Εκπ/κός
Ο ρόλος του θεατρικού παικνιδιού και του θεάτρου στην καλλιέργεια της διαπολιτισμικής συνείδησης και έκφρασης στην εκπαίδευση: πρόταση για αξιοποίηση στην ξενόγλωσση τάξη

Ιωάννης Λιναρδάκης, Δ/ντής Γυμν., **Γεώργιος Μενεξές**, Καθηγητής ΑΠΘ, **Θεόδωρος Αντωνίου**, Υπεύθυνος Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού ΚΕΣΥΠ
Η συμβολή της Μουσικής Εκπαίδευσης στην Επαγγελματική Ανάπτυξη των μαθητών

Αναστασία Μπάτου, Δρ. επιστ. συνεργάτης ΑΣΠΑΙΤΕ, **Νίκος Τσέργας**, Επικ. καθηγητής ΔΠΘ, **Ράνυ Καλούρη**, Καθηγήτρια ΑΣΠΑΙΤΕ, **Αλίκη Αντωνοπούλου**, Υπ. Δρ., Σύμβουλος Σταδιοδρομίας

Ο κινηματογράφος στη συμβουλευτική και τη θεραπεία: μέθοδοι και εφαρμογές για την προσωπική ανάπτυξη και τη θεραπευτική αλλαγή

Ευγενία Καταίγιαννη, M.Sc., ΚΕΣΥΠ Λαμίας
Από το STEM στο STEAM: όταν η τέχνη εμπλουτίζει την τεχνολογική καινοτομία

Ερωτήσεις – Συζήτηση – Ανατροφοδότηση

16.00 – 16.30 Γενική Απολογιστική Συνέλευση μελών ΕΛΕΣΥΠ

ΚΥΡΙΑΚΗ 28 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2018

8.30 – 9.00 Επαναληπτική Γενική Απολογιστική Συνέλευση μελών ΕΛΕΣΥΠ

9.00 – 10.45 **ΣΤ' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ**
Η αξιοποίηση των τεχνών ως μεθοδολογικά εργαλεία στη συμβουλευτική και την εκπαίδευση
Προεδρείο: **Παναγιώτης Σαμοίλης, Αρχάγγελος Γαβριήλ**

Όλγα Δοξοπούλου, Δ/ντρια Γ/σίου
Το Ικονογράφημα ως μέσο διάγνωσης στη Συμβουλευτική. Μια βιωματική προσέγγιση

Χρυσή Κ. Καραπαναγιώτη, Επικ. Καθηγήτρια Παν. Πατρών, **Μαρία Γαλάνη**, PhD, Ειδ. Επιστημονικό Προσωπικό Παν. Πατρών, **Σταυρούλα Κορδέλλα**, Υπ. Δρ.
Περιβαλλοντική εκπαίδευση και παραστασιακές τέχνες: Στοπ στα μικροπλαστικά

Ευάγγελος Παπακίτσος, ΚΕ.ΣΥ.Π. Ελευσίνας, **Ευάγγελος Θεολόγης**, ΚΕ.ΣΥ.Π. Ελευσίνας, **Τηλέμαχος Μούσας**, Εκπ/κός, **Ναυσικά Μπάζα**, Δ/ντρια ΕΝ.Ε.Ε.ΓΥ.-Λ.
Οι μορφές τέχνης και το μήθημα του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού στα Ενιαία Ειδικά Επαγγελματικά Γυμνάσια – Λύκεια

Χαριέλα Τουρνά, Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων
Η Φιλοσοφία ως τέχνη βίου μέσα από σκίτσα και γελιογραφίες

Βαρβάρα Πουλουκτσή, Υπ.Δρ., Κοινωνική Λειτουργός
Graffiti: Από την παραβατικότητα, στην πρόληψη και την κοινωνική ένταξη

Δέσποινα Παπαντώνη, Εκπ/κός, **Γεωργία Παπαχρήστου**, Εκπ/κός
Η χρήση των τεχνών στην Συμβουλευτική διαδικασία: Η τέχνη της φωτογραφίας ως εργαστήρι προσωπικής ανάπτυξης

Ζ' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ
Εκπαίδευση μέσω της τέχνης και Δημιουργική γραφή
Προεδρείο: **Φωτεινή Κατσαμπούρη, Γιάννης Μαρμαρινός**

Τάσος Μιχαηλίδης, Δρ. Νεοελληνικής Φιλολογίας
Η Λογοτεχνική θεωρία ως μέσο εργαλείο ανάπτυξης του δημιουργικού λόγου: δημιουργική έκφραση μέσω της θεωρίας του Proust

Πούλη (Αγγελική) Χρονοπούλου, PhD, Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων
Από την εικόνα στον λόγο: Εικαστικές αφορμές για δημιουργική γραφή στα φιλοσοφικά μαθήματα

Παρασκευή Γάτου, Εκπ/κός-Σύμβουλος καριέρας, D.E.A, MSc:
Το μικρό βιβλίο της τέχνης της ζωής

Παναγιώτα Ευστ. Μητροπούλου, Οικονομολόγος, Εκπαιδευτήρια Ενηλίκων, MSc, **Παγώνα – Ξανθή Χρ. Φαθοπούλου**, MSc, Εργαστηριακός Συνεργάτης Α ΤΕΙ Προσχολικής Αγωγής Αθήνας, **Εκπαίδευση ενηλίκων μέσω της αξιοποίησης της τέχνης**

Ευαγγελία Μπούτσκου, Δ/ντρια Δημ. Σχολείου, **Θεοδώρα Κλειτσάκη**, Εικαστικός
Η τέχνη ως αφύπνιση και ευαισθητοποίηση των παιδιών στο θέμα των προσφύγων

Ιωάννα Κοντζή, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, M.Δ.Ε. Στ.Ε.Π., ΚΕΣΥΠ Κορωπίου
Τέχνη και καθημερινότητα

Η' ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ
Η τέχνη στην ανάπτυξη του ατόμου και την καινοτόμο επαγγελματική ανάπτυξη
Προεδρείο: **Έλενα Μαστοράκη, Θεόδωρος Κατσανέβας**

Λεωνίδας Β. Κατσιράς, Σχολικός Σύμβουλος Νομικών Πολιτικών Επιστημών
Αισθητική αγωγή, και ιδίως η τέχνη στην ανάπτυξη της Πολιτικής Παιδείας του ατόμου

Οδυσσέας Ν. Κοψιδάς, Δρ. Οικονομολόγος, Πολ. Μηχανικός
Η Αισθητική Αγωγή μέσω της απομimesis της αισθητικής ρύπανσης με τεχνοοικονομικά κριτήρια

Ιωάννης Σ. Παντελίδης, Εκπ/κός, Σύμβουλος ΣΕΠ, **Σταμάτης Βενέτης**, Εκπ/κός, Σύμβουλος ΣΕΠ
Μάθηση μέσω της αισθητικής εμπειρίας σε ομάδες: πρόταση εφαρμογής

	<p>Ισμήνη Κουρεμάδη, Εκπ/κός-Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Ιωνάς Νανούρης, Εκπ/κός-Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Θεολόγος Σμυρναίος, Εκπ/κός</p> <p>Η αυτοεκτίμηση στο επάγγελμα του ηθοποιού</p> <p>Σπύρος Σιάσος, Εκπ/κός</p> <p>Ο ειδικός χαρακτήρας και το κλίμα των μουσικών σχολείων, ως παράγοντες που επιδρούν στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις των μαθητών/τριών τους</p> <p>Κωνσταντίνος Δημουλάς και συν., Ομάδα Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας</p> <p>Κατακερμιτισμός στην αντίληψη και στην ζωγραφική έκφραση υπό αντίληψη προσώπων στους σχιζοφρενείς</p>	
10.45-11.00	Ερωτήσεις – Συζήτηση - Ανατροφοδότηση	12.30-12.45
11.00 -12.30	<p>Διάλειμμα – καφέ</p> <p>Β' ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ</p> <p>Μορφές Τέχνης και Ψυχοκοινωνική Ανάπτυξη</p> <p>Προεδρείο: Μιχάλης Κασσωτάκης, Βαρβάρα Γεωργοπούλου</p> <p>Δημητρίου Λουκία, Αναπλ. Καθηγήτρια Ψυχολογίας, Κούλα Ερωτακρίτου, Ειδ. Διδακτικό Προσωπικό, Δημήτρης Χ"Χαραλάμπους, Ειδ. Διδακτικό Προσωπικό: Σχολή Επιστημών της Αγωγής και Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Ψυχολογίας και Κοινωνικής Εργασίας, Παν. Frederick</p> <p>Αποφασίζω για το μέλλον μου μέσα από την Τέχνη, επειδή μπορώ</p> <p>Φιλία Ίσαρη, Επικ. Καθηγήτρια ΕΚΠΑ</p> <p>Η χρήση της φωτογραφίας και της εικόνας στη Συμβουλευτική</p> <p>Ανδρέας Μπρούζος, Καθηγητής Συμβουλευτικής Παν. Ιωαννίνων, Στέφανος Βασιλόπουλος, Αν. Καθηγητής Συμβουλευτικής Παν. Πατρών, Πλουσία Μισαηλίδη, Αν. Καθηγήτρια Αναπτυξιακής Ψυχολογίας Παν. Ιωαννίνων, Πολυξένη Κάτσιου, Εκπ/κός ΜΑ Συμβουλευτικής, Βασιλική Μπασούδα, Υπ. Δρ, Ψυχολόγος</p> <p>Οι ομαδικές διαδικασίες σε ένα ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα για τη διαχείριση του θυμού και την ενίσχυση των κοινωνικών δεξιοτήτων μαθητών δημοτικού σχολείου μέσων τέχνης</p>	<p>Διάλειμμα – καφέ</p> <p>12.45 – 14.30</p> <p>Γ' ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ</p> <p>Τέχνη, βιώματα και αλλαγή</p> <p>Προεδρείο: Ράνου Καλούρη – Νιζέτα Αναγνωστοπούλου</p> <p>Αλέξης Κόκκος, Καθηγητής Εκπ/σης Ενηλίκων, Ε. Α.Π.</p> <p>Τέχνη και αλλαγή στερεοτυπικών αντιλήψεων</p> <p>Αθηνά Φραγκούλη, Ph.D., LRCSLT, Αντιπρόεδρος της Εταιρίας Κοινωνικής Ψυχιατρικής και Ψυχικής Υγείας</p> <p>Τέχνη, Αγωγή Κοινότητας και Ψυχική Υγεία</p> <p>Άννα Τσιμπουκλή, PhD, Εκπ/κή Ψυχολόγος, Υπεύθυνη του Τομέα Εκπαίδευσης ΚΕΘΕΑ</p> <p>Η Τέχνη στην Εκπαίδευση και στη Θεραπεία</p>
	Ερωτήσεις – Συζήτηση - Ανατροφοδότηση	14.30 – 15.00

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Κασσωτάκης Μιχάλης, ομότιμος καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρόεδρος

Καλούρη Ουρανία, καθηγήτρια Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., Αντιπρόεδρος

Αναγνωστοπούλου Νιζέτα, Ψυχολόγος, Εικαστική Ψυχοθεραπεύτρια, M.A., Artpsy, E.C.Ph

Αντωνοπούλου Αλίκη, Msc, σύμβουλος σταδιοδρομίας

Γαβριήλ Άγγελος, σύμβουλος σταδιοδρομίας

Γεωργοπούλου Βαρβάρα, επικ. καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Δημητρίου Λουκία, αναπλ. καθηγήτρια Πανεπιστημίου Frederick

Καλαβά-Μυλωνά Νίνα, Δρ. Συμβουλευτικής & Επ. Προσανατολισμού

Κανδυλάκη Αγάπη, Καθηγήτρια Δημοκρατείου Πανεπιστημίου Θράκης

Κατσαμπούρη Φωτεινή, Δρ, σύμβουλος σταδιοδρομίας

Κατσανέβας Θεόδωρος, σ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιά

Καταίγιαννη Ευγενία, Msc σύμβουλος σταδιοδρομίας

Κοντζίνου Ιωάννα, Msc σύμβουλος σταδιοδρομίας

Μαρμαρινός Γιάννης, ομ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Μαστοράκη Έλενα, σύμβουλος σταδιοδρομίας

Μπότου Αναστασία, σχολική σύμβουλος Δημοτικής Εκπαίδευσης

Μπρούζος Ανδρέας, καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Μυλωνάκου – Κεκέ Ηρώ, αναπληρώτρια καθηγήτρια ΕΚΠΑ

Νικολάου Σουζάνα-Μαρία, επίκουρος καθηγήτρια Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Παμουκτσόγλου Αναστασία, Δρ Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης

Παπαδόπουλος Σίμος, Επ.Καθηγητής ΔΠΘ

Παπάς Γεώργιος, Δρ. τ. σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πουλόπουλος Χαράλαμπος, καθηγητής ΔΠΘ

Σαμακουρή Μαρία, Αν.Καθηγήτρια ΔΠΘ

Σαμπανίκου Ευαγγελία, καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σιδηροπούλου-Δημακάκου Δέσποινα, Καθηγήτρια Παν/ου Αθηνών

Τσέργας Νικόλαος, Επ. Καθηγητής Δημοκρατείου Πανεπιστημίου Θράκης

Φραγκούλη Αθηνά, Ph.D., LRCSLT, Αντιπρόεδρος της Εταιρίας Κοινωνικής Ψυχιατρικής και Ψυχικής Υγείας

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Αντωνοπούλου Αλίκη

Γαβριήλ Άγγελος

Γαβριήλ Ευγενία

Δημητρίου Λουκία

Καλαβά-Μυλωνά Νίνα

Καλούρη Ράνου

Κατσαμπούρη Φωτεινή

Καταίγιαννη Ευγενία

Καταίγης Μιχάλης

Κοντζίνου Ιωάννα

Κουρεμάδη Ισμήνη

Λεμονιζέλη Κατερίνα

Μαστοράκη Έλενα

Μπότου Αναστασία

Ορφανός Ιωάννης

Παπαντώνη Δέσποινα

Χ"Νεοφύτου Έλλη

Σπύρος Σιάσος*

Ο ΕΙΔΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΛΙΜΑ ΤΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΡΙΩΝ ΤΟΥΣ.

Περίληψη: Η παρούσα εργασία διερευνά του παράγοντες που επιδρούν στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις των μαθητών/ριών των Μουσικών Σχολείων. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 118 μαθητές/τριες της Β' και Γ' Λυκείου του Μουσικού Σχολείου Ιλίου, στους οποίους χορηγήθηκε το Ερωτηματολόγιο Χαρακτηριστικών Λήψης Επαγγελματικής Απόφασης (CDMP). Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι οι μαθητές συζητούν τα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά τους σχέδια με τους γονείς τους, οι οποίοι συμφωνούν με αυτά και ότι το κλίμα και ο χαρακτήρας του Μουσικού Σχολείου επιδρούν θετικά στη διαδικασία λήψης απόφασης.

Λέξεις-Κλειδιά: Λήψη εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων, προφίλ λήψης επαγγελματικής απόφασης, Σ.Ε.Π., Μουσικά Σχολεία.

THE CHARACTERISTICS AND THE CLIMATE OF THE PUBLIC MUSIC SCHOOL AS FACTORS THAT AFFECT THE EDUCATIONAL AND CAREER CHOICES OF THEIR STUDENTS

Abstract: The project in scope is to research the factors that affect the educational and career choices of the students on the Public Music Schools. Thus, a Career Decision-Making Profile Questionnaire (CDMP) was given to a sample of 118 students of the two last grades of the Ilion Public Music High School, and the statistical analysis of the answers shown that the students discuss their education and career plans with their parents. Also, the analysis shown that the parents agree with the plans of their children and the characteristics of the Public Music School affect the decision making process in a positive way.

Keywords: educational and career decision making, career decision making profile, Counselling and Vocational Guidance services Music Schools.

Εισαγωγή

Η λήψη ακαδημαϊκών και κατ' επέκταση επαγγελματικών αποφάσεων είναι από τις πιο σημαντικές διαδικασίες

που καλούνται να φέρουν εις πέρας οι μαθητές κατά την περίοδο της εφηβικής και μεταεφηβικής ηλικίας τους, καθώς από τις αποφάσεις αυτές θα εξαρτηθεί η μελλοντική απορρόφηση τους στην αγορά

* Ο Σ.Σ., Med, MSc ΣυΕΠ, είναι καθηγητής μουσικής στο Μουσικό Σχολείο Ιλίου. Επικοινωνία: Ρόδου 33, 13232 Πετρούπολη, 6948230168, siasospyros@yahoo.gr

εργασίας, ο βαθμός της επαγγελματικής ικανοποίησης και επιτυχίας τους και το επαγγελματικό επίπεδο που θα κινηθούν (Δημητρόπουλος, 2007· Gati & Tal, 2007· Horrock, 1976).

Οι μαθητές/τριες, κατά τη διαδικασία λήψης των ακαδημαϊκών και επαγγελματικών αποφάσεων τους επηρεάζονται από πολλούς και διάφορους παράγοντες. Οι πιο σημαντικοί από αυτούς μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τρεις ομάδες: i) τα προσωπικά χαρακτηριστικά του ατόμου είτε βιολογικά/κληρονομικά π.χ. το φύλο, οι κλίσεις, η σωματική διάπλαση κ.ά. είτε επίκτητα π.χ., οι αξίες, τα κίνητρα κ.ά., ii) τους περιβαλλοντικούς παράγοντες π.χ. οικογένεια, κοινωνικοοικονομική κατάσταση, Μ.Μ.Ε. κ.ά. και iii) τους παράγοντες που σχετίζονται με την απόφαση π.χ. τυχαία γεγονότα, οικονομική κρίση, διαθέσιμες πληροφορίες κ.ά. (Δημητρόπουλος, 2007· Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Αργυροπούλου & Δρόσος, 2008· Goldstein & Hogarth, 1997).

Επιπρόσθετα, έρευνες έχουν αναδείξει τη συμβολή των εκπαιδευτικών και εν γένει του σχολείου, μέσω του κοινωνικού και εκπαιδευτικού του ρόλου, στην επαγγελματική ανάπτυξη των μαθητών και στη διαμόρφωση των επαγγελματικών τους προτιμήσεων (Μπίκος, 2011· Μουσιάδου, 2012). Ιδιαίτερα, στο περιβάλλον των Μουσικών Σχολείων οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μαθητών με τους καθηγητές τους, μέσω της αλληλεπίδρασης που προσφέρει η συμμετοχή τους σε μουσικά σύνολα και εκδηλώσεις/συναυλίες, έχει αποδειχθεί ότι συνεισφέρουν στην βελτίωση του σχολικού κλίματος και της εκπαιδευτικής διαδικασίας και εν τέλει

στην αποτελεσματικότητα του σχολείου (Σιάσος, 2016).

Κύριος σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τις εκπαιδευτικές και ακαδημαϊκές αποφάσεις των μαθητών των Μουσικών Σχολείων και ο ρόλος που διαδραματίζει σε αυτές ο ειδικός χαρακτήρας και το σχολικό κλίμα που επικρατεί σε αυτά. Ειδικότερα, διερευνήθηκε το κατά πόσο η τάξη φοίτησης, το φύλο, ο ρόλος της οικογένειας, οι δράσεις Σ.Ε.Π. του σχολείου και των φορέων Σν.Ε.Π. και ο ειδικός/μουσικός χαρακτήρας του σχολείου σχετίζονται με το «προφίλ» λήψης εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων των μαθητών/ριών και επηρεάζουν την τελική τους επιλογή. Η σπουδαιότητα της έρευνας έγκειται στο γεγονός ότι αφενός μεν στο περιβάλλον των Μουσικών Σχολείων δεν έχει πραγματοποιηθεί σχετική έρευνα και αφετέρου δε ότι από την ίδρυσή τους (1988) δεν έχει εφαρμοστεί ο Σ.Ε.Π. στο ωρολόγιο πρόγραμμά τους, με αποτέλεσμα η πλειοψηφία των μαθητών τους να μην έχει τύχει των ευεργετημάτων της Σν.Ε.Π.

Προφίλ λήψης εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων

Κάθε άτομο έχει τη δική του αντίληψη και τις δικές του ιδιαιτερότητες με αποτέλεσμα να συμπεριφέρεται με διαφορετικό τρόπο –είτε λογικά είτε συναισθηματικά– και στρατηγική κατά τη διαδικασία λήψης εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων (Δημητρόπουλος, 2007· Pervin & John, 1999).

Ερευνητές, ταξινόμησαν τα άτομα με βάση τα χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα κατά τον τρόπο που λαμβάνουν αποφάσεις, υποστηρίζοντας ότι ο τρόπος λήψης απόφασης ενέχει χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ατόμου που επανεμφανίζονται σε συγκεκριμένες ή ανάλογες συνθήκες λήψης απόφασης (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Αργυροπούλου & Δρόσος, 2011).

Η Arroba (1978), ανάλογα με τη σπουδαιότητα που προσδίδει το άτομο στη διαδικασία λήψης απόφασης, κατηγοριοποίησε τους τρόπους λήψης απόφασης σε λογικό, χωρίς σκέψη, διστακτικό, συναισθηματικό, συμβιβαστικό και διαισθητικό τρόπο λήψης απόφασης. Στο ίδιο πλαίσιο κινήθηκε και ο Harren (1979), ο οποίος πρότεινε τρεις τρόπους που ενεργεί το άτομο κατά την επιλογή στη διαδικασία λήψης απόφασης: i) τον ορθολογικό, ii) τον διαισθητικό και iii) τον εξαρτημένο τρόπο. Οι διάταξη του Harren στηρίζεται στον βαθμό που τα άτομα είναι υπεύθυνα έναντι της διαδικασίας λήψης απόφασης και στη διάκριση μεταξύ λογικής και συναισθήματος κατά την τελική επιλογή (Phillips, Friedlander, Paziienza & Kost, 1985).

Εντούτοις, οι παραπάνω θεωρήσεις αναφέρονται σε κάποια από τα χαρακτηριστικά του ατόμου που υπερτερούν κατά τη διαδικασία λήψης απόφασης και όχι στον πολυσύνθετο τρόπο που λαμβάνει πραγματικά το άτομο μία εκπαιδευτική και επαγγελματική απόφαση (Shiloh, Salton & Sharabi, 2002) με αποτέλεσμα τη μειωμένη πληροφόρηση του Συμβούλου που θα τις χρησιμοποιήσει (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 2009).

Αυτό το κενό προσπάθησαν να κα-

λύσουν οι Gati, Landman, Davidovitch, Asulin-Peretz, & Gadassi (2010), οι οποίοι υποστήριξαν ότι όταν ο Σύμβουλος γνωρίζει μια ποικιλία χαρακτηριστικών, αντί του ενός κυρίαρχου χαρακτηριστικού, αποκτάει πιο λεπτομερή εικόνα για το πώς το άτομο παίρνει τις αποφάσεις. Κατ' αυτή τη διαπίστωση δεν αναφερόμαστε σε *τρόπο* (style) αλλά σε *προφίλ* (profile) λήψης εκπαιδευτικής και επαγγελματικής απόφασης, το οποίο αναφέρεται αφενός μεν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ατόμου και αφετέρου δε στους εξωτερικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη διαδικασία λήψης απόφασης (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 2009). Το ερευνητικό εργαλείο που διερευνά το *προφίλ* λήψης απόφασης είναι το Ερωτηματολόγιο Τρόπων Λήψης Επαγγελματικής Απόφασης (Career Decision-Making Style Questionnaire-CDSQ) (Gati et al., 2007· Gati et al., 2010), το οποίο μετονομάστηκε σε Career Decision-Making Profile Questionnaire (CDMP) (Gati et al., 2010). Το CDMP, μεταφρασμένο και προσαρμοσμένο στα ελληνικά από τους Σιδηροπούλου-Δημακάκου κ.ά. (2011), χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα ερευνητική μελέτη με σκοπό τη διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τους μαθητές των Μουσικών Σχολείων στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις τους. Κατά τη διερευνητική ανάλυση των παραγόντων που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της στάθμισης του ερωτηματολογίου στα ελληνικά δεδομένα από τους ερευνητές, αναδείχθηκαν επτά *προφίλ* λήψης απόφασης: i) Ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης, ii) Συλλογή και Επεξεργασία Πληροφοριών, iii) Επιθυμία να ευχα-

ριστήσεις τους άλλους – Εξάρτηση, iv) Αναζήτηση συμβουλής από άλλους, v) Εσωτερική Έδρα Ελέγχου, vi) Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα και vii) Προθυμία για συμβιβασμό.

Μεθοδολογία

Στην παρούσα ερευνητική εργασία έγινε χρήση ποσοτικής έρευνας, καθώς συγκεντρώθηκαν στοιχεία με σκοπό την καταγραφή των παραγόντων που επιδρούν στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις των μαθητών της Β' και Γ' Λυκείου του Μουσικού Σχολείου Ιλίου. Ειδικότερα, στόχοι της έρευνας είναι:

- Η διερεύνηση των αντιλήψεων των μαθητών/τριών για τις πεποιθήσεις των γονέων τους για το επαγγελματικό τους μέλλον και κατά πόσο αυτές τους επηρεάζουν στη λήψη εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεών.
 - Η διερεύνηση του βαθμού αποτελεσματικότητας των δράσεων Σ.Ε.Π. και των φορέων Σ.Ε.Π. στη διαδικασία λήψης εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεών των μαθητών του Μουσικού Σχολείου.
 - Η διερεύνηση του βαθμού και του τρόπου που επηρεάζει το κλίμα και ο εξειδικευμένος χαρακτήρας του Μουσικού Σχολείου τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις των μαθητών/τριών του.
 - Η διερεύνηση του *προφίλ* λήψης εκπαιδευτικής και επαγγελματικής απόφασης των μαθητών/τριών των Μουσικών Σχολείων.
- Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το πρώ-

το τρίμηνο του 2017 σε μαθητές της Β' και Γ' Λυκείου του Μουσικού Σχολείου Ιλίου στους οποίους χορηγήθηκε ένα δομημένο ερωτηματολόγιο αποτελούμενο από τρία διακριτά μέρη. Το πρώτο μέρος αποτελείται από ερωτήματα που αφορούν τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος και τον τρόπο και τον βαθμό που επηρεάζει η οικογένεια τη διαδικασία λήψης των ακαδημαϊκών και επαγγελματικών αποφάσεών των παιδιών τους. Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει το ερωτηματολόγιο CDMP. Το τρίτο μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις που διερευνούν τη συμβολή της Συμβουλευτικής Ε.Π. και του Σ.Ε.Π. στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις των μαθητών και τον βαθμό και τον τρόπο που ο ειδικός χαρακτήρας και το κλίμα του Μουσικού σχολείου έχει επηρεάσει τις αποφάσεις αυτές. Τα ερευνητικά δεδομένα αναλύθηκαν με μεθόδους περιγραφικής και επαγωγικής στατιστικής με χρήση του στατιστικού λογισμικού SPSS (version 22).

Περιγραφή του δείγματος

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 118 μαθητές/τριες του Μουσικού Σχολείου Ιλίου, εκ των οποίων οι 46 είναι αγόρια (ποσοστό 38,7%) και οι 72 κορίτσια (ποσοστό 60,5%). Εξ' αυτών, οι 63 (ποσοστό 53%) φοιτούν στη Β' Λυκείου και οι 55 (ποσοστό 47%) στη Γ' Λυκείου. Οι τάξεις Β' και Γ' Λυκείου επιλέχθηκαν διότι κατά τη διάρκεια φοίτησης τους σε αυτές, οι μαθητές καλούνται να πάρουν τις σημαντικότερες αποφάσεις όσον αφορά τον ακαδημαϊκό και τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό.

Σημειώνεται δε ότι το Μουσικό Σχολείο Ιλίου όπου πραγματοποιήθηκε η έρευνα, συγκεντρώνει μαθητές από μία μεγάλη γεωγραφική έκταση της Αθήνας και της Δυτικής και Ανατολικής Αττικής. Σε αυτή περιλαμβάνονται οι περιοχές Ν. Φιλαδέλφεια, Ν. Χαλκηδόνα, Γαλάτσι, Πατήσια, Ν. Ιωνία, Αλσούπολη, Ν. Ηράκλειο, Λυκόβρουση, Μεταμόρφωση, Χαϊδάρι, Περιστέρι, Αγ. Ανάργυροι, Καματερό, Ν. Λιόσια, Πετρούπολη, Θρακομακεδόνες, Αχαρνές, Άνω Λιόσια, Ασπρόπυργος, Βίλια, Ελευσίνα, Ερυθρές, Ζεφύρι, Μαγούλα, Μάνδρα, Μέγαρα, Ν. Πέραμος, Φυλή.

Αποτελέσματα – Σχολιασμός

Παράγοντες που επηρεάζουν τις ακαδημαϊκές και επαγγελματικές αποφάσεις των μαθητών/τριών της έρευνας.

Οικογένεια των μαθητών/τριών: Σχεδόν όλοι οι ερωτηθέντες μαθητές/τριες (ποσοστό 95,8%) απάντησαν πως έχουν συζητήσει με τους γονείς τους τα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά τους σχέδια και σε ποσοστό 77,12% οι μαθητές/τριες πιστεύουν ότι οι γονείς τους συμφωνούν με αυτά. Έρευνες έχουν δείξει ότι οι έφηβοι συζητούν με τους γονείς τους τα επαγγελματικά τους σχέδια, γεγονός που οδηγεί τις περισσότερες φορές σε συμφωνία (Σιδηροπούλου, Μυλωνάς & Αργυροπούλου, 2003· Otto, 2000). Η συμμετοχή του γονέα στη διαδικασία λήψης εκπαιδευτικής και επαγγελματικής απόφασης, αν γίνει εποικοδομητικά και υποστηρικτικά οδηγεί σε υψηλό βαθμό αισιοδοξίας για το επαγγελματικό και εκπαιδευτικό

μέλλον των μαθητών (Gardner-Neblett & Schnabel-Cortina, 2006). Σε αυτή την παραδοχή κυμαίνεται η πεποίθηση των ερωτηθέντων σε ποσοστό 68,9%, ότι οι γονείς τους θα ήθελαν ένα επάγγελμα που θα το έχουν επιλέξει οι ίδιοι οι μαθητές και θα τους ταιριάζει.

Ο ΣΕΠ και οι φορείς ΣυΕΠ: Η πλειοψηφία των μαθητών/τριών σε ποσοστό 77,3%, δεν έχουν απευθυνθεί σε κάποιον φορέα ΣυΕΠ, δημόσιο ή ιδιωτικό, για να βοηθηθούν στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις που έχουν ήδη πάρει ή πρόκειται να πάρουν. Εντούτοις, οι υπόλοιποι μαθητές/τριες που επισκέφτηκαν είτε το οικείο ΚΕ.ΣΥ.Π. Ιλίου είτε ιδιωτικό φορέα είτε ιδιώτη σύμβουλο σταδιοδρομίας, δήλωσαν ότι είναι ικανοποιημένοι από τις υπηρεσίες Συ.Ε.Π. που τους προσφέρθηκαν από μέτρια έως πάρα πολύ σε ποσοστό 73,06%. Σε αυτό το σημείο, πρέπει να αναφερθεί η μη-εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στο ωρολόγιο πρόγραμμα των Μουσικών Σχολείων, με αποτέλεσμα οι μαθητές τους να μην γνωρίζουν επί τη πράξη τα οφέλη της Συ.Ε.Π. στη διαδικασία λήψης των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεών τους. Σε αυτή την απουσία οφείλεται εν μέρει το μεγάλο ποσοστό μαθητών/τριών που δεν αναζήτησαν βοήθεια σε κάποιον ειδικό σύμβουλο. Επίσης, το μικρό ποσοστό μαθητών/τριών (13%) που έχει επισκεφτεί, μέχρι την διεξαγωγή της έρευνας, το οικείο ΚΕ.ΣΥ.Π. φανερώνει τον μικρό βαθμό εμπλοκής του φορέα με το σχολείο και τους μαθητές.

Ο ειδικός χαρακτήρας του Μουσικού Σχολείου: Οι μαθητές/τριες σε ποσοστό 61,3% θεωρούν ότι το κλίμα και η ιδιαι-

τερότητα του Μουσικού Σχολείου καθώς και η φοίτησή τους σε αυτό, τους έπειθε θετικά στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις τους. Αναντίρρητα, το σχολείο διαμορφώνει αξίες και πρότυπα στους μαθητές και καθορίζει τη κατεύθυνση της επαγγελματικής μόρφωσης που θα λάβει ο μαθητής μέσα από τον ειδικό χαρακτήρα του (Κασσωτάκης, 1999). Στην παραπάνω διατύπωση κυμάνθηκαν και οι απαντήσεις των μαθητών στην ανοιχτού τύπου ερώτηση «με ποιο τρόπο το Μουσικό Σχολείο τους επηρέασε στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους αποφάσεις;» όπου οι περισσότερες απαντήσεις τους περιγράφονται από τις προτάσεις «*η φοίτησή μου στο Μουσικό Σχολείο με ενέπνευσε να ασχοληθώ επαγγελματικά με τη μουσική*», «*ενημερώθηκα για τις σχολές μουσικής και τα επαγγελματικά τους δικαιώματα από πρώτο χέρι*», «*γνώρισα το επάγγελμα του μουσικού*» και «*θα μου δώσει τη δυνατότητα να συνδυάσω το επάγγελμα που θα επιλέξω με τη μουσική*». Επίσης ένα μικρό ποσοστό μαθητών ανέφερε πως το κλίμα του σχολείου και η συναναστροφή με τους καθηγητές, τους βοήθησε να αναπτύξουν έναν δημιουργικό τρόπο σκέψης και να αποκτήσουν περισσότερη αυτοπεποίθηση στις αποφάσεις τους.

Η επιρροή του ειδικού χαρακτήρα του Μουσικού Σχολείου στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις των μαθητών/τριών διαφαίνεται και από την πρόθεση τους να επιλέξουν τμήματα Μουσικών Σπουδών ως πρώτες επιλογές στο Μηχανογραφικό δελτίο προτιμήσεων για την εισαγωγή τους στη Τριτοβάθμια εκπαίδευση σε ποσοστό 28,6%, καθώς

και από το γεγονός, ότι επιθυμούν να εργαστούν ως μουσικοί παράλληλα με τις σπουδές τους σε άλλο αντικείμενο σε ποσοστό 79,66%. Οι παραπάνω προτιμήσεις των μαθητών να σπουδάσουν σε άλλα επιστημονικά πεδία πλην της μουσικής καθώς και να εκμεταλλευτούν επαγγελματικά τη μουσική παιδεία και τις γνώσεις που πήραν κατά τη διάρκεια των σχολικών τους χρόνων, περιγράφουν τον σκοπό των Μουσικών Σχολείων, όπου σύμφωνα με τον ιδρυτικό Νόμο 1824/1988 είναι «η προετοιμασία και η κατάρτιση των νέων που επιθυμούν να ακολουθήσουν την επαγγελματική κατεύθυνση της μουσικής χωρίς να υστερούν σε γενική παιδεία, εάν τελικά επιλέξουν άλλο τομέα επιστημονικής ή επαγγελματικής έκφρασης» (Ν. 1824-ΦΕΚ 296/30-12-1988).

Προφίλ λήψης εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων των μαθητών/τριών του δείγματος.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των απαντήσεων των μαθητών/τριών στο ερωτηματολόγιο CDMP οι παράγοντες «Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα» (μ.ο.=5,48) και «Εσωτερική Έδρα Ελέγχου» (μ.ο.=5,40) σημείωσαν τις υψηλότερες βαθμολογίες και ακολούθησαν οι παράγοντες «Συλλογή και Επεξεργασία πληροφοριών» (μ.ο.=5,08) και «Αναζήτηση συμβουλής από άλλους» (μ.ο.=4,53) με επίσης υψηλές βαθμολογίες. Μέντριες βαθμολογίες είχαν οι παράγοντες «Ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης» (μ.ο.=4,08), και «Προθυμία για συμβιβασμό» (μ.ο.=3,16). Τη μικρότερη βαθμολογία σημείωσε ο

παράγοντας «Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους - Εξάρτηση» (μ.ο.=2,19).

Το κλίμα του σχολείου και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του, όπως σημειώθηκε σε προηγούμενη παράγραφο, αποτελεί παράγοντα που βοηθάει τους μαθητές να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση κατά τη λήψη των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών τους αποφάσεων και να επιδιώξουν για αυτούς το ιδανικό επάγγελμα. Σε αυτό το πλαίσιο κινήθηκε και η υψηλή βαθμολογία που σημειώθηκε από τους μαθητές στο ερωτηματολόγιο CDMP στον παράγοντα «Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα» (μ.ο.=5,48). Από την άλλη, η επιδίωξη αυτή συνδέεται με τη σχετικά χαμηλή βαθμολογία του παράγοντα «Προθυμία για συμβιβασμό» (μ.ο.=3,16), κατά τον οποίο οι μαθητές/τριες δείχνουν ότι δεν σκέφτονται να στραφούν σε εναλλακτικές εκπαιδευτικές και επαγγελματικές λύσεις.

Η υψηλή βαθμολογία στον παράγοντα «Εσωτερική Έδρα Ελέγχου» (μ.ο.=5,40) ενδέχεται να δηλώνει ότι οι μαθητές πιστεύουν ότι ελέγχουν οι ίδιοι το επαγγελματικό τους μέλλον και ότι οι αποφάσεις που παίρνουν το επηρεάζουν αντίστοιχα (Σιδηροπούλου-Δημακάκου κ.ά., 2011). Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι οι μαθητές/τριες των Μουσικών Σχολείων, έχουν ήδη πάρει την απόφαση τους από την Α' Λυκείου να συνεχίσουν ή όχι σε Μουσικά Τμήματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ακολουθώντας τα αντίστοιχα μουσικά μαθήματα επιλογής στο πρόγραμμα του σχολείου, τα οποία ξεετάζονται πανελλαδικά για την εισαγωγή τους στις αντίστοιχες σχολές. Άλλωστε, ένας στους τρεις μαθητές/τριες του δείγματος δηλώνει ότι έχει

αποφασίσει να σπουδάσει σε Μουσική Σχολή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης θέτοντας την, στην πρώτη προτίμηση του Μηχανογραφικού του Δελτίου.

Επιπρόσθετα, η υψηλή βαθμολογία στον παράγοντα «Εσωτερική Έδρα Ελέγχου» συνδέεται με τη χαμηλή βαθμολογία του παράγοντα «Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους - Εξάρτηση» (μ.ο.=2,19) όπου οι μαθητές λαμβάνουν εξ' ολοκλήρου την ευθύνη των αποφάσεών τους, δίχως να νιώθουν την ανάγκη να ικανοποιήσουν τα θέλω των σημαντικών άλλων. Επίσης, συνδέεται με τη σχετικά υψηλή βαθμολογία του παράγοντα «Ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης» (μ.ο.=4,08), ο οποίος καταγράφεται υψηλότερος από αντίστοιχη έρευνα σε μαθητές της Γ' Γυμνασίου (μ.ο.=3,84) (Σιδηροπούλου-Δημακάκου κ.ά., 2011) και από έρευνα σε μαθητές Β' και Γ' τάξης Πειραματικού Λυκείου και Τεχνικού Επαγγελματικού Λυκείου (μ.ο.=3,71) (Ζούζουλα, 2017). Οι επίσης υψηλές βαθμολογίες στους παράγοντες «Συλλογή και Επεξεργασία πληροφοριών» (μ.ο.=5,08) και «Αναζήτηση συμβουλής από άλλους» (μ.ο.=4,53), υποδηλώνουν αφενός μεν τη σχολαστικότητα στην αναζήτηση, ανάλυση και επεξεργασία των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών πληροφοριών και αφετέρου δε την αναζήτηση υποστήριξης κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Σιδηροπούλου-Δημακάκου κ.ά., 2011).

Από την επαγωγική ανάλυση των δημογραφικών στοιχείων της έρευνας ως προς τους 7 παράγοντες του ερωτηματολογίου CDMP συμπεραίνουμε τα ακόλουθα.

Οι μαθητές/τριες της Γ' Λυκείου δή-

λωσαν σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τους μαθητές/τριες της Β' Λυκείου ότι κατά τη διαδικασία λήψης των επαγγελματικών τους αποφάσεων ζητούν συχνότερα συμβουλές από άλλους. Το παραπάνω εύρημα εξηγείται από το γεγονός ότι οι μαθητές/τριες της Γ' Λυκείου βρίσκονται πιο κοντά στην τελική εκπαιδευτική και επαγγελματική τους επιλογή σε σχέση με τους μαθητές της Β' Λυκείου. Επίσης, σε έρευνα της Ζούζουλα (2017) σε μαθητές της Β' και Γ' Λυκείου, διαπιστώθηκε ότι όσο αυξάνεται η ηλικία των μαθητών, τόσο πιο πολύ αυξάνεται και το άγχος τους που οφείλεται στη διαδικασία λήψης εκπαιδευτικής και επαγγελματικής απόφασης. Από τα παραπάνω, μπορεί να ειπωθεί ότι, οι μαθητές/τριες όσο πιο κοντά πλησιάζουν στις πανελλήνιες εξετάσεις τόσο αυξάνεται το άγχος τους για την τελική εκπαιδευτική και επαγγελματική επιλογή τους και αναζητούν συχνότερα συμβουλές από άλλους.

Οι μαθήτριες του δείγματος δήλωσαν σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τους μαθητές ότι κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι σχολαστικές κατά τη συλλογή πληροφοριών, τις οποίες αναλύουν στα συστατικά τους για να τις επεξεργαστούν αποτελεσματικότερα. Σημειώνεται ότι, αντίστοιχη διαφοροποίηση διαπιστώθηκε και στην έρευνα των Σιδηροπούλου-Δημακάκου κ.ά. (2011).

Κατά τη στατιστική ανάλυση, διενεργήθηκε έλεγχος συσχέτισης των 7 παραγόντων του ερωτηματολογίου CDMP μεταξύ τους. Από τα αποτελέσματα του ελέγχου συσχέτισης Pearson παρατηρήθηκε πως, οι μαθητές/τριες του δείγματος όσο πιο ταχείς είναι κατά τη λήψη των επαγγελματικών αποφάσεων

τους τόσο λιγότερο επιθυμούν i) να ευχαριστήσουν, μέσω της απόφασής τους, τους σημαντικούς άλλους ii) να αναζητούν συμβουλές τους iii) όταν συναντήσουν δυσκολίες στην αρχική τους επιλογή να στραφούν σε εναλλακτικές επιλογές. Από την άλλη, οι μαθητές/τριες όσο πιο ταχείς είναι κατά τη λήψη των επαγγελματικών αποφάσεων τους τόσο περισσότερο i) δηλώνουν πως οι αποφάσεις τους επηρεάζουν το επαγγελματικό μέλλον τους και ii) πιστεύουν πως θα επιλέξουν το επάγγελμα που τους ταιριάζει απόλυτα.

Επιπρόσθετα, οι ερωτώμενοι όσο περισσότερο πιστεύουν πως οι αποφάσεις τους επηρεάζουν το επαγγελματικό μέλλον τους τόσο λιγότερο όταν συναντήσουν δυσκολίες στην αρχική τους επιλογή θα στραφούν σε εναλλακτικές επιλογές. Τέλος, οι μαθητές/τριες του δείγματος όσο περισσότερο λαμβάνουν τις επαγγελματικές αποφάσεις τους με γνώμονα να ευχαριστήσουν τους σημαντικούς άλλους π.χ. γονείς, φίλους κ.ά. δηλώνοντας επίσης εξάρτηση μαζί τους, τόσο περισσότερο i) αναζητούν τις συμβουλές τους και ii) όταν συναντήσουν δυσκολίες στην αρχική τους επιλογή θα στραφούν σε εναλλακτικές επιλογές. Από την άλλη, τόσο λιγότερο πιστεύουν πως οι αποφάσεις τους επηρεάζουν το επαγγελματικό μέλλον τους. Έρευνες έχουν δείξει πως το άτομο που ασχολείται με καλλιτεχνικά επαγγέλματα, έχει διαμορφώσει την εικόνα του εαυτού του ως καλλιτέχνης από την παιδική του ηλικία, επομένως το ίδιο το άτομο δεν θεωρεί πως τίθεται ζήτημα επιλογής επαγγέλματος κατά την περίοδο της εφηβείας (Wuthnow, 2001). Επιπλέον, η ενασχόληση με την

τέχνη είναι μια δυναμική διαδικασία που το άτομο τη βιώνει σε όλα τα στάδια ανάπτυξής του, μέσα από καλλιτεχνικές δράσεις που συμμετέχει και δημιουργεί (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Αργυροπούλου & Δρόσος, 2014). Συσχετίζοντας, τον υψηλό βαθμό του παράγοντα «ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης» με τους αντίστοιχους χαμηλότερους βαθμούς του ίδιου παράγοντα σε έρευνες που διεξήχθησαν σε άλλου είδους σχολεία (Σιδηροπούλου-Δημακάκου κ.ά., 2011; Ζούζουλα, 2017), μπορεί να ειπωθεί ότι, η διαφορά αυτή παρατηρείται λόγω της ενασχόλησης των μαθητών με τη μουσική, της επιλογής να ασχοληθούν επαγγελματικά με αυτή και τον αυτοπροσδιορισμό τους ως καλλιτέχνες. Από την άλλη, έχει διαπιστωθεί ότι ο παράγοντας «καλλιτεχνικό ταλέντο» υπερισχύει των υπόλοιπων περιβαλλοντικών παραγόντων που μπορούν να επηρεάσουν τη λήψη επαγγελματικής απόφασης (Σιδηροπούλου-Δημακάκου κ.ά., 2014). Η παραπάνω διαπίστωση εξηγεί εν μέρει την αρνητική στατιστική συσχέτιση του παράγοντα «Ταχύτητα

λήψης της τελικής απόφασης» με τους παράγοντες «Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους-Εξάρτηση», «Αναζήτηση συμβουλής από άλλους» και «Προθυμία για συμβιβασμό».

Συμπεράσματα

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτει, ότι οι μαθητές συζητούν τα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά τους σχέδια με τους γονείς τους, οι οποίοι συμφωνούν με αυτά. Επίσης, αν και ο εξειδικευμένος χαρακτήρας του Μουσικού Σχολείου δεν αποτελεί de facto αντίστοιχη επαγγελματική προτίμηση, αλλά μόνο έναν παράγοντα από τους πολλούς που επηρεάζουν τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές των μαθητών, οι μαθητές/τριες θεωρούν ότι η φοίτησή τους σε αυτά καθώς και το κλίμα που επικρατεί, λόγω του ειδικού/μουσικού χαρακτήρα, τους έχει επηρεάσει θετικά στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων αυτών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Δημητρόπουλος, Ε. Γ. (2007). *Αποφάσεις – Λήψη Αποφάσεων. Διεπιστημονική Προσέγγιση στη Θεωρία και Πράξη. Εισαγωγή στην Ψυχολογία των Αποφάσεων*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Ζούζουλα, Ο. Α. (2017). *Αυτοεκτίμηση, Άγχος και Λήψη Επαγγελματικής Απόφασης μαθητών Λυκείου*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Π.Μ.Σ. «Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός». Αθήνα: Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.
- Gardner-Neblett, N., & Schnabel-Cortina, K. (2006). Adolescents' thoughts about parents' jobs and their importance for adolescents' future orientation. *Journal of Adolescence*, 29, 795-811.
- Gati, I., Landman, S., Davidovitch, S., Asulin-Peretz, L., & Gadassi, R. (2010). From Career Decision-Making Styles to Career Decision-Making Profiles: A Multidimensional Approach. *Journal of Vocational Behavior*, 76(2), 277-291.
- Gati, I., Tal, S., & Davidovitz, S. (2007). *Career decision-making styles: A multidimensional approach*. Εισήγηση στο Διεθνές Συνέδριο της ΙΑΕVΓ, Σεπτέμβριος 2007, Πάδοβα, Ιταλία.
- Gati, I., & Tal, S. (2007). Decision-making models and career guidance. In J.A. Athnasou, R.

- Van Esbroeck (Eds). *International Handbook of Career Guidance*, (pp. 115-132). Springer Science + Business Media B.V.
- Goldstein, W. M., & Hogarth, R. M. (1997). Judgment and decision research: Some historical context. In W. M. Goldstein & R. M. Hogarth (Eds.), *Research on Judgment and Decision Making: Currents, Connections, and Controversies* (pp. 3-65). Cambridge: Cambridge University Press.
- Harren, V. A. (1979). A model for career decision making for college students. *Journal of Vocational Behavior*, 14, 119-133.
- Hoprock, R. (1976). *Occupational information*. New York: McGraw-Hill.
- Κασσωπάκης, Μ. (1999). *Η πληροφόρηση για τις σπουδές και τα επαγγέλματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Μπίκος, Κ. Γ. (2011). *Κοινωνικές σχέσεις και αλληλεπίδραση στη σχολική τάξη*. Αθήνα: Ζυγός.
- Μουσιάδου, Α. (2012). *Κοινωνικοί παράγοντες που επηρεάζουν τον επαγγελματικό προσανατολισμό κατά την εφηβεία*. Ανακτημένο την 6/06/17: <http://www.scientific-journal-articles.org/greek/free-online-journals/education/education-articles/moisiadou-aikaterini-prosanatolismos-efiveia/moisiadou-epaggelmatikos-prosanatolismos.htm>
- Otto, L. (2000). Youth Perspectives on Parental Career Influence. *Journal of Career Development*, 27(2), 111-118.
- Pervin, L., & John, O. (1999). *Θεωρίες Προσωπικότητας*. (Επιμ. Α. Μπρούζος). Αθήνα: Τυπωθήτω – Δαρδανός.
- Philips, S. D., Friedlander, M. L., Paziienza, N. J., & Kost, P. P. (1985). A factor analytic investigation of career decision-making styles. *Journal of Vocational Behavior*, 26, 106-115.
- Shiloh, S., Salton E., & Sharabi, D. (2002). Individual differences in rational and intuitive thinking styles as predictors of heuristic responses and framing effects. *Personality & Individual Differences*, 32(3), 415-429.
- Σιάσος, Σ. (2016). *Η Συνεργασία Σχολείου-Οικογένειας ως παράγοντας Αποτελεσματικής Λειτουργίας των Σχολικών Μονάδων: Στάσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών των Μουσικών Σχολείων της Ελλάδας*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, ΠΜΣ «Εκπαίδευση και Πολιτισμός», Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.
- Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., Αργυροπούλου, Α., & Δρόσος, Ν. (2008). *Πρόγραμμα Ανάπτυξης Δεξιοτήτων Λήψης εκπαιδευτικών και Επαγγελματικών Αποφάσεων*. Κέντρο Έρευνας και Αξιολόγησης στην Επαγγελματική Συμβουλευτική, Τομέας Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., Αργυροπούλου, Α., & Δρόσος, Ν. (2011). Διερεύνηση των «προφίλ» λήψης εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων των εφήβων με τη χρήση του Ερωτηματολογίου Χαρακτηριστικών Λήψης Επαγγελματικής Απόφασης. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 96-97, 74-93.
- Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., Αργυροπούλου, Α., & Δρόσος, Ν. (2014). *Επαγγελματική συμβουλευτική και διαχείριση σταδιοδρομίας: Τετράδιο Εργασίας*, Κ.Ε.Α.Ε.Σ. Τμήμα Φ.Π.Ψ., Τομέας Ψυχολογίας, Ε.Κ.Π.Α.
- Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., Μυλωνάς, Κ., & Αργυροπούλου, Α. (2003). Οι απόψεις των εφήβων για την επίδραση των γονέων τους στις επαγγελματικές τους επιλογές. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 64-65, 95-108.
- Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ. (2009). *Επαγγελματική Αξιολόγηση. Τεστ και ερωτηματολόγια επαγγελματικού προσανατολισμού*. Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Wuthnow, R. (2001). *Creative Spirituality: The Way of the Artist*. USA: University of California Press.

